

rum congregare potuerunt, quantum congregavit Salomon.

2. Neque similis fuit ei in apparatu mensarum, ministrorum et omnium rerum domesticarum; ita ut expavesceret regina Saba, nec ultra haberet spiritum, id est, pene exanimaretur, visa tanta gloria, quæ per totum orbem erat notissima. Porro nihil simile legimus de aliis; nec illo splendore, gloria et divitiis noti erant per orbem, vi quorum, tanquam subjecti cæteri reges omnes in deliciis habebant amicitia jungi Salomoni, eique opulentissima deferre munera.

Ea quæ in tribus sequentibus capitibus inquiri possent de constructione templi, ejusque utensilibus vel suppellectilibus, partim in lib. III Reg., partim vero in lib. Exod. exposita sunt.

CAPUT V.

Oblatis plurimis donariis, arca summo triumpho inferitur in templum, quod gloria Domini adimpletur.

QUÆSTIO UNICA. — QUIS FUERIT ILLE DIES SOLEMNIS MENSIS SEPTIMI, DE QUO y. 5.

Resp. quod verisimilius fuerit octava dies mensis septimi.

Probat: *Quia fecit Salomon in tempore illo festivitatem celebrem... septem diebus, et septem diebus, id est quatuordecim diebus, III Reg. VIII, 65. Die autem vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, II Paralip. VII, 10. Atqui hæc juxta hanc opinionem facile conciliantur; uti ex infra dicendis patebit; ergo, etc.*

Porro dies hæc merito solemniter dici potuit propter solemnissimam templi dedicationem eadem die inchoatam. Igitur cum hactenus omne masculinum in festis Paschæ, Pentecostes et Tabernaculorum ascendisset in Gabaon, ubi tabernaculum mosaicum permanserat, instante festo Tabernaculorum, Salomon indicavit, templum jam esse confectum, seseque in illud velle introducere arcam; adeoque imposteriorum, occurrentibus illis festivitibus, ascendendum esse Jerosolymam. Hanc autem temporis festique occasionem captavit Salomon, ut solemnior esset dedicatio, majorique populi frequentia celebraretur.

Addunt nonnulli alii, Salomonem hanc solemnitatem indicasse circa festum Tabernaculorum, majoris commoditatis causa; ut nempe viri successive ex urbibus suis aliquo ex his diebus venire possent Jerosolymam: nam non apparet, quod omnes viri simul et semel ascenderint, ne tota terra viduata viris hostium depopulationibus exponeretur. Sed hæc ratio non convincit, quia Exod., XXXIV promiserat Deus, se timorem incusurum hostibus vicinis, quando omne masculinum ad tres anni festivitates ascendisset in Jerosalem, vel ad locum tabernaculi.

Obj. I. Si solemnitas illa esset inchoata die octava, ab hac usque ad vigesimam secundam, fuissent dies quindecim; ergo male videtur dies octava statui initium solemnitatis.

R. Disting. ant. Fuissent dies quindecim, si vigesima secunda inclusive numerari debuisset; concedo: si tantummodo exclusive; nego ant. Porro die vigesima secunda jam erat terminata solemnitas Tabernaculorum, illaque dies tantum inserviebat faciendæ collectæ.

Patet hoc infra cap. VII, 9, ubi dicitur: *Fecitque die octava collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem. Ex quo habes, quod solemnitas dedicationis duraverit a die octava usque ad decimam quartam, utrobique inclusive: solemnitas autem Tabernaculorum, more solito, a decima quinta usque ad vigesimam primam, etiam utrobique inclusive.*

Dies tamen vigesima secunda etiam solemniter erat, quia inserviebat faciendæ collectæ. Unde Levit. XXII, ubi y. 34 dictum est: *A quinto decimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ Tabernaculorum septem diebus Domino, statim y. 36 subjungitur: Dies quoque octavus erit celeberrimus; est enim cætus atque collectæ.*

Obj. II. Lib. III Reg., cap. VIII, 66, dicitur: *Et in die octava dimisit populos: qui benedictes regi profecti sunt in tabernacula sua. Atqui illa dies octava erat decima quinta ab inchoata solemnitate; ergo cum die vigesimo tertio dimissi sint (ut patet ex II Paralip. VII, 10), solemnitas fuit inchoata die nona mensis; vel Scriptura sibi contradicit.*

R. Neg. conseq. Quia ab octava die usque ad vigesimam secundam, utrobique inclusive, reperiuntur præcise quindecim dies, scilicet septem dedicationis, et septem solemnitatis Tabernaculorum, et decimus quintus cætus atque collectæ.

Nec tamen est contradictio; quia loco Reg. objecto, non significatur, quod eadem die octava profecti sint; sed tantum indicatur quod Salomon, expleta collecta, populo dederit licentiam seu facultatem abeundi. Unde dum loco citato Paralip. dicuntur dimissi die vigesimo tertio, non de discedendi licentia, sed de ipso populi discessu id intelligendum est; ac si dictum esset: cum expleta collecta, hoc est sub finem diei vigesimi secundi mensis septimi, data esset discedendi facultas, die sequenti, qui erat vigesimus tertius, discessit populus in tabernacula sua. Eodem modo quis dicere posset: Accepta a superiore discedendi licentia, die octava septembris: Petrus profectus est in patriam suam; quamvis Lovanii pernoctasset, et nona tantum esset profectus.

Obj. III. Per diem solemnem videtur debere intelligi festum Tabernaculorum. Atqui illud tantum celebrabatur die decima quinta mensis septimi; ergo.

Prob. maj. quia hic y. 5 dicitur: *Venerunt... ad regem... in die solemniter mensis septimi, non exprimendo an venerint die primo, decimo aut decimo quinto, qui omnes festivi erant. Ergo agitur de die qui per excellentiam festivus dicitur: jamvero id tantum convenit festo Tabernaculorum quod per integram octavam durabat; ubi tamen festum clangoris tubarum die prima mensis, sicut expiationis die decima*

mensis, eadem die terminabantur: ergo videntur convenisse in festo Tabernaculorum.

R. neg. maj. et ad probationem dico, quod prima dies dedicationis templi per excellentiam merito solemniter vocari potuerit. Quia vero dedicatio illa celebrata fuit mense septimo, non male dies prima istius dedicationis dicta fuit *dies solemniter mensis septimi*. Deinde cum die vigesima tertia profecti sint in tabernacula sua, et solemnitas celebrata sit septem diebus, et septem diebus: non potuit ejus initium esse festum Tabernaculorum, quod tantum incipiebat decima quinta die mensis.

Obj. IV. *Venerunt ad regem... omnes viri Israel in die solemniter*. Atqui ad solum festum Tabernaculorum mense septimo omnes viri Israel convenire debebant; ergo, etc.

R. disting. min. Ad solum festum Tabernaculorum mense septimo omnes viri Israel convenire debebant ex præcepto Dei; concedo: ex præcepto vel desiderio regis volentis solemnizari dedicationem templi; nego minorem.

Obj. V. Dedicatio templi celebrata videtur mense octavo; ergo per diem solemnem mensis septimi non potest intelligi festum dedicationis.

Prob. ant.: quia III Reg. VI, 38, dicitur: *Anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus) perfecta est domus in opere suo, etc.*; ergo dedicatio non potuit celebrari mense septimo.

R. Neg. ant. Ad probationem dicunt aliqui, quod templum in dedicatione non habuerit adhuc omnes suas perfectiones, licet paucae deessent, quæ usque ad mensem octavum suppletæ sunt. Dedicationem ergo templi voluit accelerare Salomon, quia instabat festum Tabernaculorum, in quo omne masculinum coram Domino comparere debebat; quæ populi confluentia solemnitatem auget.

Innui id videtur hoc lib., cap. VII, 11, ubi post dimissum in tabernacula populum, subjungitur: *Complevitque Salomon domum Domini.*

Alii dicunt, dilatam fuisse dedicationem in mensem septimum anni sequentis, ut interim parietes melius siccarentur, et cætera omnia ad dedicationem necessaria plenius compararentur. Utralibet autem harum opinionum teneatur, difficultas mota evanescit.

Cap. VI. Salomon gratias agit Deo de impleta promissione facta Davidi, oratque, ut Deus fundendas in templo preces exaudiat.

CAPUT VII.

Ignis cælestis devorat holocausta; et celebrata templi dedicatione, factaque collecta, Salomon dimittit populos.

QUÆSTIO UNICA. — AN OMNES HOSTIÆ HIC POSITÆ y. 5. OBLATÆ SINT EADEM DIE.

Completa Salomonis oratione, cum plena Dei majestate, y. 4. ignis descendit de cælo (sicut descendit antea, Levit. IX, in consecratione Aaron et filiorum ejus; item super sacrificium Davidis, quod, sæviente peste, placaturus Dominum, obtulit in area **S. S. XXVI.**

Ornan Jebusæi, lib. præced., cap. XXI: et quemadmodum etiam descendit super sacrificium Eliæ contra sacerdotes Baal, III Reg., XVIII) et devoravit holocausta, et victimas, seu victimarum adipem; ut vel sic ostenderet Deus sacrificia hæc sibi placuisse, et offerentium preces a se esse exauditas. *Et majestas Domini implevit domum*, signum utique divinæ majestatis; quod nebulam fuisse, exprimit Scriptura, III Reg. VIII, 10, ex cujus reverentia retrocesserunt sacerdotes, nec ausi fuerunt aliquo tempore ad offerendum propius accedere. y. 5. *Mactavit igitur rex Salomon hostias boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia.*

R. et dico hostias illas esse successive oblatas, durante toto tempore dedicationis.

Prob. I. Quia nisi factæ fuissent dietim particulares ceremoniæ, et oblatæ hostiæ, male diceretur solemnitas durasse 14 vel 15 diebus.

Prob. II. Quia impossibile erat in uno eodemque templo, eadem die, tot cremare animalia. Etenim non solum altare holocaustorum, sed etiam sanctificatum atrium sacerdotale capere non potuisset tantam cremandorum animalium multitudinem. Item etiamsi omnes sacerdotes tota die fuissent occupati (quod tamen non est factum, cum offerendis sacrificiis certæ horæ essent deputatæ), tempus illud non sufficisset ad jugulandum, excoriandum et secandum centum quadraginta duo millia animalium.

Obj. I. Omnia, quæ hic in initio narrantur, facta sunt die prima; atqui inter cætera recensentur omnes hostiæ immolatæ; ergo, etc.

R. disting. min. Recensentur, etc., sine distinctione dierum; concedo: distinctis diebus; nego min. Patet hoc ex textu: quia peracta dedicatione septem dierum, *fecit Salomon solemniter in tempore illo septem diebus*. Adeoque confuse tantum narrantur omnia ea, quæ tempore quatuordecim dierum peracta sunt.

Inst. Dicitur y. 7. *Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini*: Atqui hoc certe factum est die prima; ergo etiam hostiæ, quæ antea y. 5. leguntur oblatæ, oblatæ sunt die prima.

R. neg. conseq.; quia Scripturam non semper servare ordinem rei gestæ, certum est apud omnes: et quod hic eum non servet, inde colligi videtur, quod conglobatim narret, quæ diversis et continuatis diebus vel vicibus contigerunt. Exemplum esse potest in illo ipso textu assumpto, cui subditur: *Obtulerat enim ibi holocausta, etc.*, quasi oblatio præcessisset sanctificationem atrii; cum tamen verisimilius sanctificatio illa præcesserit oblationem victimarum.

Obj. II. Dicitur Salomon sanctificasse medium atrii, quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta. Atqui illa ratio non subsistit, si tantum diversis diebus illa animalia oblata sint; ergo, etc.

R. neg. min.; quia etiam supposita divisione animalium in dies quindecim, fuissent equidem dietim immolati boves 1,466, et arietes 8,000. Atqui certum est, quod tot animalium cadavera capere non posset

(Trento-deux.)

altare æneum, utpote tantum habens 20 cubitos longitudinis, et totidem latitudinis, ut patet hic ex cap. IV, 1: ergo, etc.

Obj. III. Sacerdotes ad jugulandum, dissecandum, etc., adjuvari potuerunt a levitis, ut postea factum est sub Ezechia; quinimo et a laicis, cum urgeret necessitas, et multitudo sacrificiorum; ergo illud, quod supra, Proh. II, dictum est, non videtur subsistere.

R. quod levitæ hic non adjuverint sacerdotes; nam si adjuvissent, illa assistentia valde extraordinaria in Scriptura exprimeretur; prout fit infra, cap. XXIX, 34.

Porro hic insinuat contrarium, cum de levitis dicitur, quod circa cantum occuparentur; quinimo sacerdotes in suis respective officiis steterunt dicuntur, et a levitis, eorumque officiis distinguuntur; ergo ab illis non fuerunt adjuvi. Deinde dum in necessitate levitæ adjuvant sacerdotes, non nisi abjectiora eis committebantur, puta excoriandæ animalium pelles, ut factum est sub Ezechia loco assignato: nunquam vero animalia jugularunt, vel dissecuerunt, vel altari imposuerunt, aut ejus cornua sanguine asperserunt.

Obj. IV. Propter necessitatem, et victimarum multitudinem Salomon licite jussit eremari plura animalia extra altare holocausti, quod tamen erat vetitum; ergo similiter propter necessitatem levitæ adjuvare poterant sacerdotes in hac solemnitate.

R. disparitatem esse, quod constat, in uno casu fuisse dispensatum, non in altero. Ratio autem facilioris dispensationis in primo casu erat, quod lex de offerendis victimis in altari holocausti, fuerit lata ad abolendam idololatriam, in quam Judæi, offerentes sacrificia in alio loco quam in isto altari, sæpe incidabant. Porro hujus periculum hic non erat, cum hostiæ illæ in conspectu totius Israel, et quidem in loco sacro fuerint oblatae, adeoque non mirum, quod fine legis cessante adæquate in communi, et quidem contrarie (cum inde cultus divinus fuisset notabiliter minutus), lex ipsa cessaverit obligare, pro hoc scilicet casu et tempore, quo cultus divinus requirebat victimarum multitudinem, quam altare æneum non poterat capere. Unde et cessante illa necessitate, lex illa pristinum accepit vigorem.

Petes 1. quid dicendum de collecta, quæ legitur hic instituta.

R. Juxta præceptum Dei, quotiescumque ascendere debebat omne masculinum ad locum a Deo electum, non poterant comparere vacui. Unde collectam hanc instituit Salomon ob peractum festum Tabernaculorum. Illa vero, quæ in diebus collectæ dabantur, non regi, sed templo cedebant, ex quibus supplebantur ea quæ sacrificiis deesse poterant.

Petes 2. quo tempore Deus apparuerit Salomoni, significans exauditas orationes ejus, de qua apparitione agitur hic ̄. 12.

Putant aliqui, Deum apparuisse ea nocte, quæ post fusam orationem sequebatur, sicut dum apparuit in

Gabaon, idque ad ostendendam promptam acceptationem orationis ejus. Verum

R. quod diu postea videatur facta apparitio ista; nam ̄. 11 dicitur: *Complevitque Salomon domum Domini, et domum regis, etc.* Tumque tantum subjungitur apparitio. Jam vero III Reg. VII impendit annos tredecim, ut ædificaret domum suam, tuncque apparuit ei hæc vice Deus, ut dicitur III Reg. IX, 1.

Nec erat necessarium, ut sequenti nocte Deus appareret, cum satis acceptationem suam declarasset per nebulam, et ignem cœlitus dimissum; conveniens autem erat, ut saltem postea appareret, confirmatur Salomonem in cultu veri Dei, cum jam forte immineret periculum deserendi Dominum per mulieres alienigenas.

CAPUT VIII.

Salomon ædificat varias civitates, et reliquias Gentium sibi facit tributarias, atque varia holocausta offert.

QUESTIO PRIMA. — QUOMODO HIC ̄. 2 DICATUR HIRAM SALOMONI DEDISSE CIVITATES, CUM IPSE SALOMON DEDERIT HIRAM VIGINTI CIVITATES IN TERRA GALILEE (III Reg. IX, 11).

Vers. 1: *Expletis autem viginti annis, postquam ædificaverat Salomon domum Domini, et domum suam.* Illud postquam necessario de ædificii utriusque principio, non de complemento intelligendum est; ita ut sensus sit: A tempore, quo incepserat Salomon ædificare domum Domini, et domum suam, expleti sunt 20 anni. Et ratio hujus est, quod Salomon in toto tantum regnavit 40 annis, ut liquet ex cap. seq., ̄. 50, et III Reg. XI, 42. Atqui tamen, si isti 20 anni computarentur ab eo tempore, quo compleverat ædificare domum Domini, et domum suam, multo pluribus quam 40 annis regnasset; ergo, etc.

Prob. min.: quia certum est, quod Salomon non compleverit ædificare ista duo ædificia, nisi anno vigesimo quarto regni sui; ergo si isti 20 anni computentur ab eo tempore, quo completum fuit utrumque ædificium, erit annus quadragesimus quartus regni Salomonis, quando contigerunt ea, quæ in initio hujus capituli narrantur. Deinde post hæc adhuc aliquot annis regnavit; ac consequenter in jam memorato supposito multo pluribus quam 40 annis regnasset; quod tamen admitti non potest.

̄. 2: *Civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit.* Putant aliqui hic esse errorem, et e converso legendum, scilicet quod Salomon eas dederit Hiram. Alii dicunt, quod Hiram videns sibi non placere datas urbes, eas reddiderit Salomoni, sicque verificari assertum, quod Hiram eas dederit Salomoni.

R. et dico, quod cum Hiram accepisset viginti urbes a Salomone, ex parte sua etiam dederit aliquas conterminas regno Salomonis, prout Salomon dederat viginti civitates conterminas Tyro, nempe in inferiori Galilea, quæ non procul abest a Tyro.

Ratio prima est, quia dicitur in textu: *Habitare ibi fecit (Salomon) filios Israel.* Quod certe verum non esset, si filii Israel ibi antea habitassent: habitas-

sent autem, si illæ civitates sub ditione Salomonis antea fuissent.

Secunda ratio est: Si Hiram istas urbes reddidisset, de redditione æque fieret mentio, ac de displicentia (amica tamen), ut patet III Reg. IX, 13, ubi Hiram ait: *Hæcine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater? Jam vero de redditione nulla fit mentio; ergo, etc.*

Patet hoc ulterius ex verbis sequentibus dum dicitur: *Et appellavit eas terram Cliabul usque in diem hanc;* nam imponere alicui terræ nomen stabile, non nisi possessori convenit.

Tertia ratio est, quia redditio oblatorum non est donatio: jam vero dicitur hic, quod ædificaverit Salomon urbes, quas ei dederat Hiram. Unde hic suppletur quod omissum erat in lib. III Reg., nempe quod non tantum Salomon dederit Hiram viginti civitates, sed quod etiam Hiram aliquas dederit Salomoni.

QUESTIO II. — AN PECCAVIT SALOMON ÆDIFICANDO PALMYRAM IN SYRIA.

Resp.: Nec occupando Syriam, nec in ea ædificando peccavit Salomon.

Prob. I: quia verisimilius terra illa erat deserta, et nequidem Syri eam incolere volebant, vel eam populo replere non poterant; adeoque sine ullius injuria fiebat primo occupantis.

Prob. II. Ex supposito tamen, quod ista regio inhabitaretur, potuit Salomon eam justo bello capere, et tunc in ea ædificare, etc. Hoc innuit Scriptura ̄. 3 et 4: *Abiit quoque in Emath Suba, et obtinuit eam. Et ædificavit Palmyram in deserto:* hoc est, postquam regionem vel civitatem Emath obtinisset, ædificavit in deserto Palmyram.

Obj. I. Salomon fuit pacificus, et undequaque habuit requiem; ergo bellum illud videtur fictum.

R. neg. conseq.; nam satis intelligitur fuisse pacificus ex eo, quod pauca, eaque non sanguinolenta bella habuerit, cum hostes suos potius timore potentiae, et amore sapientiae, quam armorum ferocitate subjugaverit: unde et de filiis Israel sub Salomone legitur ̄. 9: *Ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi, etc.*

Inst. Hoc non potest in sensu litterali proprio intelligi: nam sciebat Salomon Davidi esse promissum I Paralip. XXII, 9: *Filius qui nascetur tibi, erit vir quietissimus, faciam eum requiescere ab omnibus inimicis suis.*

R. neg. assumpt., et ad probationem dico, quod ista promissio non necessario excludat omne bellum, sed tantum bellorum multitudinem; adeoque quod pax promissa potuerit esse respectiva ad innumerabilia bella quæ pater ejus gerere coactus fuerat.

Deinde medium obtinendæ quietis promissæ erat magnificus armorum apparatus, et facilis aliquorum resistentium subactio, qua ita se reddebat formidabilem, ut nulli vel pauci ejus quietem auderent turbare; adeoque etiam in sensu litterali proprio dici potuit pacificus.

Obj. II. Deus dederat Israelitis solam terram Cha-

naan; ergo Salomon dilatando imperium in terra Tyrriorum, divini mandati limites est transgressus.

R. disting. ant.: Dederat solam terram Chanaan, si non haberent particularem aliquam et justam bellandi causam contra gentes, a Chananæis distinctas; concedo: quando talem causam habebant; nego ant. Porro aliqua causa hic verisimilius subfuit: cum Scriptura hoc Solomonis factum non culpet.

Inst. Mandatum Dei erat, ut Judæi extirparent septem famosos Chananæorum populos; ergo prohibuisse videtur, ne alias gentes invaderent.

R., sicut ante: quando non erat justa causa; concedo: secus; nego conseq. Patet hoc: quia Numer. XXV jubentur Judæi invadere Madianitas, quia Israelitis lapidem offensionis posuerant, ut ad idola deflecterent. Item Deut. XXV præcipitur ut deleant Amalecitas, etc., adeoque habita nova justaque causa, contra gentes a Chananæis distinctas bellare poterant. Sic bellaverunt Aod contra Moabitas et David contra Ammonitas, Idumæos, aliosque finitimos populos.

Porro Chananæos perpetuo bello persequi poterant et debebant sine ulla nova causa, hoc solo titulo, quod Chananæi essent: nequidem pacis foedus cum eis inire licebat, aut eis subactis vitam concedere. Ratio hujus erat, quia Deus in eos tulerat sententiam exterminii, cujus executores esse debebant Israelitæ. Hinc oritur

QUESTIO III. — AN PECCAVIT SALOMON GENTES ILLAS CHANANÆAS SUBJUGANDO, ET NON OCCIDENDO.

Resp.: An Salomon subjugaverit omnes illas gentes, an subjugatas invenerit, dubitant auctores: interim si proprie illas non subjugaverit, dicendum videtur quod vel timore potentiae, vel amore ejus sapientiæ illi se subdiderint; offerentes famulitiam suam cum tributis, etc.

Non peccavit tamen contra præceptum datum Numer. XXXIII, Deuter. XX, Josue XXIII, ubi præscribitur, ne Israelitæ patiantur vivere Chananæos in terra promissionis. Primo enim potest dici, præceptum illud, toties repetitum, latum esse, ne alienigenæ occuparent terram, qua indigerent Israelitæ: nihil autem tale poterat timeri, cum terra Judæorum et possessio esset amplissima: unde non indigebant terra, quam illæ gentes inhabitabant; adeoque eas facere poterant tributarias. Secundo, Chananæi ita subjugati erant valde pauci numero, et quotidie fere convertebantur aliqui ad veram fidem: unde sperare poterat Salomon, ut succedente tempore, paulatim reliqui converterentur, et hæc spe fretus potuit illos in vita relinquere: atque hæc videtur potissima ratio, cur non peccaverit illos non occidendo.

Petes 1. circa versum 11, quare et quomodo translulerit Salomon filiam Pharaonis de domo David in domum, quam ædificaverat ei, addita hæc ratione: *Eo quod sanctificata sit (domus David) quia ingressa est in eam arca Domini.*

R. translationem tantum fuisse de domo in domum, in eadem civitate; nam domus filiae Pharaonis

erat ad radices atriorum templi. Transtulit autem eam, non quia illicitum erat ei domum David habitare; habitaverat enim ibi ante exstructam hanc domum, et quidem dum arca in illa domo erat. Item ipse David cum uxoribus suis ibi habitaverat; nec domus, in qua habitabat, proprie erat locus arcae, sed vicinus et quasi contiguus; nec polluebatur locus arcae, polluta, v. g., per mortem alicujus domo David. Transtulit ergo eam ex reverentia supererogatoria: domus enim David, saltem ubi arca fuerat constituta, censebatur fuisse sanctificata ob praesentiam arcae; unde honestius erat nullam ibi manere feminam.

P. 2. quandonam et quae holocausta obtulerit Salomon hic γ . 12.

R. Cum III Reg. IX, 25, ubi ponitur eadem haec historia, legatur: *Offerebat quoque Salomon (id est, expensas solvebat, et animalia procurabat) tribus vicibus per annos singulos holocausta, et pacificas victimas super altare quod aedificaverat Domino: non est praesumendum, quod peractis iis quae hic dicuntur, specialem instituerit solemnitatem; nam si illa facta esset, major certe haberetur mentio; suppletur hic, quandonam annue, ferendo expensas, offerri curaret holocausta aliaque sacrificia; nempe diei iuge sacrificium, et alia respective in sabbatis, calendis, tribusque majoribus solemnitatibus.*

Ea quae concernunt caput nonum pertractata sunt lib. III Reg., cap. X et XI.

CAP. X, X.

Populus a Roboam Salomonis filio postulat minui jugum tributorum durissimum, a patre illi impositum; qui sequens consilium juvenum, duriora minatur. Hinc decem tribus, eo relicto, regem sibi creant Jeroboam. Cumque Roboam vi armata vellet recuperare regnum decem tribuum, jussu Dei cohibetur per Seimeiam prophetam.

QUESTIO PRIMA. — AN ROBOAM CONVOCAVERIT OMNES OMNINO SUOS BELLATORES.

Cap. X, 4: *Pater tuus durissimo jugo nos pressit, etc.* Haec de servitute stricte dicta nequaquam intelliguntur (cum de Salomone III Reg. IX, 22, dicatur: *De filiis autem Israel non constituit servire quemquam*), sed de exactione nimia pecuniarum, quas ipse Salomon uxorum suarum luxui et cultui idololatrici inutiliter dilapidaverat.

γ . 5: *Qui ait: Post tres dies revertimini ad me.* Prudentissima erat haec induciarum petitio, prudentissima quoque seniorum consultatio, et responsio; cui si acquievisset Roboam nec timidus praecipiti juniorum consilio fuisset abreptus, magnam regni partem non amisisset.

γ . 10: *Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.* γ . 11: *Pater meus cecidit vos flagellis: ego vero caedam vos scorpionibus.* Adagiales sunt haec et hyperbolicae locutiones, quarum prima potentiam suam ultra majestatem Salomonis jactabundus attollit,

et justas populi preces contemnit: secunda vero jugum populi a se aggravandum comminatur. Populus autem haec audiens, indignatus est, et recedentes a domo David decem tribus; regem sibi elegerunt Jeroboam. Hoc autem videns Roboam, misit ad eos Aduram, quem, γ . 18, *lapidaverunt filii Israel, et mortuus est.* Nullo hic titulo ab homicidio excusari queunt Israelitae, missum a Roboamo Aduram lapidantes; cum omni juri repugnet, missum ad hostes caduceatorem interficere. Interim Roboam volens ad se reducere decem tribus,

Cap. XI, 1: *Convocavit universam domum Juda et Benjamin, centum et octoginta millia bellantium.* Circa hunc textum inquiri solet an omnes bellatores Roboam hic convenerint. Ad quod quaesitum

R. negative; 1. quia I Paralip. XXI in sola tribu Juda inventa sunt *quadringenta septuaginta millia*, et II Reg. XXIV: *quingenta millia pugnatorum.* Atqui ille numerus tempore Salomonis crevisse potius videtur quam decrevisse: cum toto ejus tempore pax plena fuerit Israelitis; ergo, etc.

2. Quamvis aequaliter decrevisse supponeretur, decrescencia illa saltem per filios Benjamin fuisset suppleta: ergo plures habebat, quam centum octoginta millia.

3. Quia viginti ad summum annis postea Abia filius Roboam, de tribu Juda et Benjamin habuit virorum electorum quadringenta millia, ut patet infra, cap. XIII, 5: ergo signum est, quod pater ejus universim habuerit plures, quam centum octoginta millia.

Consequentia patet: quia inconceptibile est, quod tempore viginti annorum illae tribus excrevisset ad ducenta viginti millia electorum bellatorum, maxime cum inter Roboam et Jeroboam bellum fuerit continuum. Unde ad summum dici posset, quod in hoc casu convenerint omnes et singuli Roboami bellatores electi. Sed nec hoc absolute sequi, patebit infra.

Obj. I. In textu supra citato dicitur, quod Roboam convocaverit *universam domum Juda et Benjamin.* Ergo in universa Juda et Benjamin non erant plures, quam centum octoginta millia bellatorum.

R. neg. conseq.; quia termini *universus* et *omnis* non semper sumuntur pro singulis generum, sed non raro pro multis, aut generibus singulorum: quod hic fieri putamus propter fundamenta supra allegata.

Obj. II. Sciebat Roboam, quod decem tribus contra ipsum essent congregatae; atqui licet omnes et singulos suos bellatores congregatos habuisset, decem tribus fuissent numero superiores; ergo convocavit omnes et singulos.

R. neg. conseq.; quia cum res non pateretur moram, sed consilium, ut aiunt, esset in arena capiendum, contentus fuit istis centum octoginta millibus congregatis.

Nec timebat majorem aliorum numerum, cum utramque tribum, sibi adhaerentem, sciret esse bellicosissimam: nam sola tribus Juda contra reliquas propugnavit Davidem, II Reg. II. Item sola tribus Ben-

jamin, Judic. XX, restitit reliquis undecim tribubus, et illas his profligavit.

Denique fecit Roboam, quod in subitaneis casibus fieri solet, in quibus subito convocantur parati, et successu temporis succedunt alii; quod forte etiam postea facere intendebat Roboam.

Obj. III. Potuit Abia habere quadringenta millia virorum, et David quingenta millia, computando omnes, qui habebant aetatem praeliandi, licet non omnes essent bellatores. Atqui in hoc apparatu bellico Roboami agitur de solis bellatoribus; ergo a numero, qui erat sub Abia, nulla ducitur consequentia; ac consequenter hinc ruit ante data probatio.

R. neg. maj; quia infra, cap. XIII, 3, dicitur quod *haberet bellicosissimos viros, et electorum quadringenta millia.* Patuit hoc, quia *Jeroboam instruxit e contra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi.* Et quamvis Jeroboam, ibidem, γ . 13, *ignorantem Judam suo ambiebat exercitu*, tamen, γ . 17, *percussit eos Abia, et populus ejus plaga magna: et corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum sortium.* Ergo sub Abia erant bellatores fortissimi. Sub Davide quoque, qui de Juda inventi sunt, I Paralip. XXI, 5, vocantur bellatores. In supposito tamen, quod sub Davide non soli bellatores essent computati, numerus ille sub Roboam ex tribu Benjamin facile fuisset suppletus.

Ex jam dictis manifestum videtur, quod Roboam, volens ad se reducere decem tribus, nequidem convocaverit omnes bellatores suos electos: nam si hi non excessissent numerum hic expressum, quomodo Abia, infra, cap. XIII, potuisset in exercitu suo habere quadringenta millia virorum electorum? etc.

QUESTIO II. — QUOMODO VERA SINT HAEC VERBA γ . 4: *Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perreecerunt contra Jeroboam.*

Ratio dubii est, quod cap. seq., γ . 15, item III Reg. XIV, 20, dicatur: *Fuitque bellum inter Roboam et Jeroboam cunctis diebus.*

R. Juxta mandatum Domini admonitus Roboam cum populo suo, primo triennio viriliter Deo servavit, confluentibus ad eum cunctis levitis ex toto Israel, nec bellum aliquod Jeroboamo intulit: sed post triennium viribus suis nimium fretus, neglectoque Dei cultu et imperio, contra regem Israel (ut aliqui putant) bellum instauravit.

Verumtamen cum Scriptura nullam faciat expeditionis bellicae mentionem, et Roboam timidus fuerit ac ignavus; cumque ipse, nisi populus poenitentiam egisset, cum suis divinitus per manum Sesac regis Aegypti fuisset exterminandus, captis variis urbibus ejus, etc., dicendum videtur, bella illa et pugnas, de quibus agitur in locis praecitatis, non fuisse nisi velitationes, conterminorum excursionis et depraedationes, ita ut, v. g., qui habitabant in finibus regni Roboam, saepissime hostiliter invaderent viciniores sibi, habitantes in regno Jeroboam, et e contra, prout aliquando fieri solet inter duorum inimicorum regum vicinos incolas.

P. an peccaverit Roboam, dum γ . 22 constituit Abiam regem.

Ratio dubitandi est, quod Abia non esset primogenitus, utpote natus ex conjuge tertia Maacha, quam specialiter dilexit Roboam; ut liquet ex γ . 20 et 21.

Confirmatur hoc et modo loquendi Scripturae, in qua dicitur, quod Roboam *cogitabat ipsum facere regem*, addita etiam causa, *quia sapientior et potentior fuit super omnes filios ejus*: nam vox *cogitabat* importat certam propensionem et specialem ordinationem: quae certe necessaria non fuisset, si Abia fuisset primogenitus, eique de jure regnum competisset.

R. Roboam non peccasse constituendo Abiam regem, licet primogenitus non esset: quia jus regni de stricto jure tunc non competeat primogenitis.

Quod ex nimis forte inordinato conjugis amore id fecerit, culpari posset in Roboam; sed cum Scriptura exprimat eum fuisse permotum, quia Abia sapientior fuit et potentior super omnes filios ejus: ab illa suspitione sufficienter vindicatur.

CAPUT XII.

Roboam ad idololatriam deflectens vindicem Dei natum persentiscit, dum Sesac rex Aegypti, captis munitissimis civitatibus Juda, diripit Jerusalem, sublato regis ac templi thesauro, etc.

QUESTIO UNICA. — QUIS FUERIT ISTE SESAC REX AEGYPTI, ET AN PECCAVERIT INVADENDO ROBOAM.

Vers. 1: *Cum roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo.* Nomine omnis Israel hic intelligenda est bina tribus, Juda scilicet et Benjamin: reliquae enim decem a quinquennio circiter a cultu Dei defecerant per Jeroboamum, aedificatos vitulos adorantes in Bethel et Dan.

Dicitur, *omnis Israel*: quia bina illa tribu jam cultum Dei deserente, verum erat, quod omnis Israel dereliquisset legem Domini, non quidem incipiendo, sed complendo.

Non debet tamen *omnis* in stricta latitudine accipi: quia tam ex decem tribubus, quam ex his duabus multi persisterunt in cultu Dei. Et quidem de tribu Juda et Benjamin id insinuat hic γ . 12, in quo dicitur: *Siquidem et in Juda inventa sunt opera bona.* De aliis etiam tribubus patet, quia multi cum sacerdotibus et levitis ascenderunt in Jerusalem, ut patet ex cap. praeced. Hinc male ex similibus locis haeretici defectionem totius Ecclesiae possibilem conarentur probare.

γ . 2: *Anno autem quinto regni Roboam ascendit Sesac rex Aegypti in Jerusalem.* Rex hic a Josepho lib. VIII Antiq., cap. 4, Susacus appellatur, qui imbelles et mulierosos devictos reges triumphali suo curru jungere solebat; quo potentiam suam patefaceret orbi universo.

Causam, ob quam Roboamum invasit, assignat Scriptura, scilicet quia Deus impietatem Roboami punire volebat. Praeter hanc aliam assignat Sallianus, nempe Jeroboam Salomonis iram fugiens, in Aegypto